

З ІСТОРІЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ КОЛЕКЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО МУЗЕЮ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Н

аціональний музей історії України є найбільшою скарбницею матеріальної та духовної культури українського народу. Колекції музею репрезентують історію України від кам'яної доби до сьогодення. Найбільшу частину експонатів музею становить археологічна колекція, що нараховує близько 400 тис. одиниць зберігання, а за чисельністю та значимістю посідає чільне місце серед музейних збірок України.

Історія музею починається саме з археологічних виставок. Першу таку виставку організувало в 1897 році Товариство старожитностей і мистецтв, що займалось створенням міського музею в Києві. З того часу починається і формування археологічного відділу майбутнього музею. Саме тоді рукою першого головного хранителя музею Вікентія В'ячеславовича Хвойки, видатного вченого і археолога, було розпочато інвентарну книгу. На виставці було представлено предмети, отримані від Імператорської археологічної комісії, а також ті, що надійшли від приватних осіб — переважно киян. Ці колекції надали О. М. Терещенко, І. А. Хайновський, Ф. Ф. Кундеревич, В. Є. Гезе, В. В. Хвойка, Б. І. Ханенко, В. Б. Антонович, Є. О. Зноско-Боровський, О. О. Бобринський та ін.

Другу виставку було створено в серпні 1899 року і розміщено в п'яти залах на той час незакінченої будівлі музею для учасників XI Археологічного з'їзду в Києві. На виставці було представлено матеріали від кам'яної доби до періоду Київської Русі. З цієї дати і починається літочислення історичного музею.

26 грудня 1901 року для широкої громадськості відкрилася експозиція археологічного відділу. До колекцій, експонованих раніше, надійшли нові матеріали, які придбали для музею Терещенки, Ханенки, Хвойка. Вперше було виставлено відомий давньоруський скарб, знайдений 1901 року в Києві на Трьохсвятительській вулиці. Його подарував музею власник садиби Орлов.

У 1902 році на посаду директора музею було затверджено видатного історика і археолога М. Ф. Біляшівського, який зробив вагомий внесок у становлення музею та формування його колекцій.

До дня офіційного відкриття Київського художньо-промислового і наукового музею імені государя імператора Миколи Олександровича, яке відбулося 30 грудня 1904 року, було отримано в дарунок кілька цікавих колекцій та окремих експонатів від відомих колекціонерів і археологів. Серед них — велика збірка різночасових старожитностей з території Середнього Подніпров'я від кам'яної доби до періоду Київської Русі, подарована Б. І. Ханенком, колекція скіфського часу з розкопок курганів та городищ на території Правобережної України, проведених у 1890—1904 роках графом О. О. Бобринським, а також матеріали з розкопок Є. О. Зноско-Боровського на території Лівобережжя. Окрім пожертв і дарунків від фундаторів та колекціонерів, музей також займався поповненням фондів. Співробітники музею самостійно проводили археологічні розкопки, фінансовані переважно родинами Терещенків і Ханенків.

Істотний внесок у формування археологічної збірки музею здійснив В. В. Хвойка — першовідкривач ряду археологічних культур і дослідник багатьох пам'яток на території України (пам'яток кам'яної доби, трипільської культури, доби раннього заліза, ранньослов'янських зарубинецької та черняхівської культур). Археологічні знахідки, які він передав музею, нараховували понад 20 тис. експонатів. Це матеріали з Кирилівської пізньопалеолітичної стоянки, поселень трипільської культури (сс. Трипілля, Верем'я, Халеп'я, Жуківці, Стайки, Щербанівка на Київщині та ін.), городищ та курганів скіфського часу (сс. Пастирське, Мотронинське на Черкащині, Будківське та Вовківці на Сумщині), ранньослов'янських пам'яток зарубинецької (сс. Зарубинці, Вишеньки, Пухівка, Стретівка на Київщині, Суботів на Черкащині) та черняхівської культур (сс. Черняхів і Ромашки на Київщині).

Разом із С. А. Мазаракі В. В. Хвойка досліджував могильник X ст. поблизу с. Броварки Полтавської обл. (1903). У фондах музею зберігаються також колекції з розкопок В. В. Хвойки на Старокиївській (1907—1908) та Замковій (1894) горах у Києві, давньоруського міста Білгорода (тепер с. Білогородка Київської обл., 1909—1910). Цікавими є комплекси експонатів з давньоруських городищ XI—XIII ст. Княжа Гора (с. Пекарі, розкопки М. Ф. Біляшівського, 1891—1993) та Дівич-Гора (с. Сахнівка Черкаської обл., розкопки В. Є. Гезе, 1903). Велика колекція з розкопок Д. В. Мілеєва в 1908—1914 роках у садибі Десятинної церкви та ін.

Після жовтневих подій 1917 року археологічна колекція музею поповнилася експонатами за рахунок націоналізації приватних збірок, матеріалів археологічних експедицій, які організували Всеукраїнський археологічний комітет, Інститут історії матеріальної культури АН УРСР та музей.

У 20—30-х роках XX ст. ВУАК реалізував велику програму археологічних розвідок та досліджень різноманітних пам'яток у багатьох регіонах України від палеоліту до часів існування давньоруської держави,